

НАПРЯМ 4. ЦИВІЛЬНЕ ТА СІМЕЙНЕ ПРАВО. ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-582-5-23>

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ЧЕСТІ, ГІДНОСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Алфьорова Тетяна Миколаївна

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри права

Навчально-наукового інституту,

перший проректор

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

м. Дніпро, Україна

В сучасних умовах правозастосування проблема захисту честі, гідності та ділової репутації набуває особливої ваги, адже, очевидно, саме немайнові блага є фундаментальними елементами прав людини. Водночас, зважаючи на соціально-культурний контекст, важливо відзначити, що гендерні аспекти можуть істотно впливати на сприйняття особи суспільством, на доступ до правосуддя та на ефективність захисту.

В Україні відповідальність за порушення цих немайнових благ, зокрема, регулюється статтями 277–279 Цивільного кодексу України, а також Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції», що, безумовно, визначає механізми компенсації моральної шкоди та спростування недостовірної інформації [1; 2]. Крім того, очевидно, що імплементація міжнародних стандартів, таких як Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women) (далі – CEDAW), а також практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), безперечно сприяє формуванню більш збалансованої судової практики щодо захисту честі, гідності та ділової репутації, зокрема в контексті гендерних ризиків [3].

Таким чином, зважаючи на зазначене, тема є надзвичайно актуальною, оскільки поєднує цивільно-правову, соціологічну та гендерну проблематику, що, зрештою, відкриває перспективи для міждисциплінарних досліджень.

Перш за все, честь та гідність розглядаються цивільним правом як нематеріальні блага особи, захист яких є основою правового порядку відповідно до положень статті 277 Цивільного кодексу України [1]. Ділова репутація, очевидно, має як моральне, так і економічне значення, оскільки визначає рівень довіри партнерів та суспільства до особи чи суб'єкта господарювання.

Водночас, насправді, немайнові блага тісно взаємопов'язані з соціально-культурним контекстом, зокрема зі стереотипами щодо гендерних ролей. Тому, безумовно, оцінка порушення цих прав повинна враховувати соціальні очікування та можливий вплив дискримінації за ознакою статі.

Слід також зазначити, що практика ЄСПЛ у справах *Odièvre v. France* (2003) та *Tysięc v. Poland* (2007) підтверджує необхідність врахування гендерної специфіки при оцінці шкоди від порушення немайнових благ [4; 5].

У практиці Європейського суду з прав людини справа *Odièvre v. France* (2003) демонструє, що обмеження доступу до інформації про власне походження при народженні може порушувати право на повагу до приватного життя (ст. 8 ЄКПЛ). Очевидно, що це рішення підкреслює необхідність врахування соціальних та гендерних аспектів при захисті немайнових благ, зокрема для вразливих категорій осіб, таких як жінки та діти [4].

У справі *Tysięc v. Poland* (2007) суд розглядав обмеження доступу до законного медичного втручання, що базувалося на релігійних і соціальних упередженнях, та визнав порушення прав позивачки на приватне життя і гідність. Це рішення, безумовно, демонструє, що дискримінаційні практики за ознакою статі можуть прямо впливати на честь, гідність та немайнові права особи [5].

Зокрема, гендерні стереотипи можуть проявлятися через публічні висловлювання, дифамаційні статті в ЗМІ, неправомірні коментарі в онлайн-просторі. Більше того, як показує практика, особливо вразливими є представниці професій, де традиційно домінує чоловіча більшість, наприклад, у політиці, бізнесі чи юриспруденції.

Очевидно, що такі дії можуть кваліфікуватися як порушення ділової репутації згідно із статтею 277 ЦК України та тягнути за собою відповідальність у вигляді відшкодування моральної шкоди або примусових заходів щодо спростування недостовірної інформації (ст. 298 ЦК України) [1].

Національні механізми захисту честі та гідності не існують ізольовано, адже, зокрема, практика Європейського суду з прав людини демонструє, що при порушенні немайнових прав важливо враховувати гендерні аспекти та соціальні фактори, що можуть впливати на оцінку шкоди та застосування правових засобів захисту, а саме: статті 8 та 14

Європейської конвенції з прав людини) [6]. Більше того, у своїх рішеннях суд систематично підкреслює необхідність дотримання принципу рівності та недискримінації, водночас забезпечуючи баланс між правом на свободу вираження думки і правом на повагу до приватного життя та репутації особи.

Так, у справах *Glor v. Switzerland* (2009) та *Vejdeland and Others v. Sweden* (2012) ЄСПЛ детально розглядав обставини, коли дискримінаційні фактори, включно із соціально закріпленими стереотипами та упередженнями щодо статі, можуть суттєво впливати на оцінку моральної шкоди та визначення відповідальності. Водночас, суд наголошував, що врахування таких аспектів є ключовим для справедливого судового розгляду і може слугувати орієнтиром для національних судів України при вирішенні спорів про честь, гідність і ділову репутацію, особливо коли йдеться про вразливі групи населення або випадки гендерної нерівності.

Зрештою, національні суди дедалі частіше враховують гендерні аспекти у спорах про честь та гідність. Наприклад, практика Верховного Суду демонструє прагнення до збалансованого підходу між правом на свободу слова та правом на захист немайнових благ.

Слід звернути увагу, у Верховному Суді України обговорювали результати дослідження «Інтегрування гендерного підходу в організацію роботи суду», проведеного ГО «Всеукраїнська асоціація жінок-суддів» у партнерстві з українсько-канадським Проєктом підтримки судової реформи. Було встановлено, що хоча жінки широко представлені у судовій системі, у судах бракує нормативно закріплених гендерних правил і компетенцій, а судді та працівниці апаратів недостатньо обізнані щодо законодавчих і міжнародних стандартів у сфері гендерної рівності. Учасники круглого столу наголосили на необхідності інтегрувати гендерний підхід у організацію роботи судів, підвищувати професійну компетентність суддів і працівників та забезпечувати рівні можливості й недискримінацію за ознакою статі, що, безумовно, сприятиме справедливому доступу до правосуддя та підвищенню довіри до судової влади [7].

Таким чином, підсумовуючи вищенаведене, можна стверджувати, що захист честі, гідності та ділової репутації в цивільному праві України, перш за все, є ключовим елементом забезпечення прав людини. Водночас, очевидно, що гендерні аспекти значно впливають на оцінку порушення немайнових благ та застосування правових механізмів захисту.

Більше того, імплементація міжнародних стандартів, таких як CEDAW та практика ЄСПЛ, безперечно сприяє більш справедливому вирішенню спорів і гармонізації національного законодавства з міжнародними нормами. Зрештою, міждисциплінарний підхід, який поєднує

цивільно-правовий аналіз та гендерне дослідження, відкриває перспективи для розвитку ефективної судової практики та академічного дослідження.

Література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Дата оновлення: 18.11.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 18.12.2025).

2. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.12.2025).

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Конвенція, Міжнародний документ від 18.12.1979. Дата оновлення: 06.10.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення: 18.12.2025).

4. CASE OF ODIÈVRE v. FRANCE (Application no. 42326/98). *HUDOC – European Court of Human Rights* : веб-сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-60935%22>} (дата звернення: 18.12.2025).

5. CASE OF TYSIAC v. POLAND (Application no. 54 no. 5410/03) JUDGMENT). *HUDOC – European Court of Human Rights* : веб-сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-79812%22>} (дата звернення: 18.12.2025).

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Конвенція, Міжнародний документ, Протокол від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 18.12.2025).

7. У Верховному Суді обговорили гендерний підхід у судочинстві. *Верховний суд* : веб-сайт. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1177755> (дата звернення: 18.12.2025).